

UČITELJSKI

T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 1. septembra 1865.

List 17.

Zgubljena sreča.

Zarja sreče!
Moje sveče
Zgodaj svit odvezla si.
Lica mila
Si zakrila,
Nikdar več te blizo mî.

Pred spremljala
Si me, zala,
Naglo zdaj mi daš slovó;
Serce poka,
In iz oka
Solza lije za solzó.

Rama mi se
Ze precèj je
Butare privadila;
Mirni, tihi
So izdihi,
Več ne gredo iz sercá.

Da varljiva,
Zapeljiva
Včasi si, pač dobro vem,
Vence spletaš
In obetaš,
Al doseči jih ne smem.

Tvoja jeza
Sicer teza,
Vendar meni je lehka.
Po terpljenji,
Po življenji
Duša bo v nebo prišla.

Miroslav Turk.

Besedica staršem in srenjskim možem. *)

Kakor si kdo postelje, tako bo ležal.

Preg.

Vsako leto ima štiri letne čase, slehrn čas pa pripravlja kmetovavcu posebna dela, katerih brez odloga se poprijeti ter poredoma in marljivo zvrševati je tako silno potrebno, da bi mu sicer vsako še tako veliko pa prepozno prizadevanje ali le malo pridelka doneslo, ali še celó popolnoma brez sadú ostalo.

*) Iz „Letnega sporočila ipavske glavne šole“.

Vredn.

Kdor hoče na primer v jeseni žitnice in hrame napolniti, ali vsaj toliko spraviti v nje, da bo sebe in svoje po zimi s tim lahko preživil, pa tudi z modrim hiševanjem vsem nenavadnim potrebam zadostoval, mora vinograde in polje že v prvem spomladanskem času umno in skrbno obdelovati pričetí in ravno tako v poletju pridno oskrbljevati ne jenjati.

Tudi naše življenje ima štiri dobe enake čveterim letnim časom. Pomladi podobna je otroška mladost, poletju leta mladenčev in deklin, jeseni enaka je moška doba, zimi pa starost in smrt. Kakor tam, tako tudi tu vrté se dobe nemudoma naprej in — prezreti ne smeš, ne zamuditi opravil, ki ti jih spomlad in poletje življenja določujete, ako hočeš v jeseni zadovoljen biti, v starosti pokojno živeti, in potem mirno, srečno umreti.

Ko dete zraste otrok, odprè se mu rajska spomladanska doba ter brž pričetí je na vse strani ga odgojevati; in — ravno Vaš, štarši, je ta glavni posel. Po lastni skušnji pa Vam je znano, da sami polja svojega nikakor niste v stanu obdelati; zdaj to, zdaj drugo primora Vas, privzeti si pomagavcev, naj vže veljá, kar hoče, da le delo ne zastaja, temveč, da napreduje in da se še o pravem času končá. Nič manj jasno je pa tudi, da družega polja, otročičev svojih, sami ne morete obdelovati, to je, jih odgojevati, kakor veleva dolžnost; tudi na to polje Vam drugi morajo na pomoč prihiteti, da se nič časa ne zamudí in otrokom škoda odvrne, ki bi se pozneje ali le težko, ali pa še celó ne popravila. Pomagavci pri izreji otročičev so Vam pa duhovni in svetni učeniki — in kraj, kjer težavno nalogo to zvršujejo, je šola, z Vašo pridnostjo prekrasno sezidano, „Veri in Omiki“ posvečeno poslopje. Tu sem tedaj pošiljati morate jih — ali vže radi ali neradi, — da boste dolžnosti do njih res spolnovali in ne krivi prihodnje njihove nesreče, česar pa bil sem Vas vže ob času blagoslovljenja šole živo opomnil. — Ne brez vzroka govoril sem tedaj pred dvema letoma o tem, kar šolsko obiskovanje od Vaše strani zadržuje, tudi ne tje v en dan lani Vam naznanil pripomočke, ki ga pospešujejo. — Kar pa sem govoril gledé na vsakdanjo šolo ter Vam resno priporočal, vse to in še več veljá tudi za nedeljsko, dasiravno marsikteri še vedno modruje rekoč: „Čemu neki nedeljska šola, ko so otroci vže toliko let prej v vsakdanjo zastonj hodili?“ Al tako govoré le nevedneži, ob enem šolski nasprotniki; le tim je vsakdanja šola brez sadú in nedeljska od več kot peto kolo pri vozu; modrim in razumnim pa je nedeljska šola blažena odgojilnica za djansko

življenje; vredna, da jo slehrn, ki blagostanja sebi in svojim želi, na vso moč podpira, in — ravno tega nekatere prepričati — je glavni namen letošnjega šolskega sporočila.

Vsakdanji poduk je otroku do dvanajstega leta to, kar je pomlajeni zemlji v prvi spomladi sejatev in pridna roka. Osat in plevel ta rodila ti bo, ako je nisi redno oskrboval, osat in plevel rodil ti bo uni, ako si ga v nemar pušal. Pri vsem tem pa se poduk v vsakdanji šoli vendar popolnoma ne zvrši, ampak postavi se tū le podlaga, na kateri gre pozneje v nedeljski nadaljevati. Kdor potemtakem svojemu otroku pot v to šolo zagraja, mu nareja nezrekljivo krivico, ker ga ne pustī do pripomočkov, s kterimi bi si zljajševal prihodnje življenje; in — če vže ostareli človek spoznati mora, da še ni popolnoma zučen, temveč, da ga skušnje od dne do dne bolj modré, koliko manj more se reči, da je otrok vsakdanjo šolo dovršivši dostojno izobražen, da poduka več ne potrebuje! Veliko koristnih vednost prisvojijo si otroci v vsakdanji šoli, al komu je neznano, kako lahko se vse to zopet pozabi, če se večkrat ne ponavlja; polagoma izpuhtelo bi jim iz glave vse, česar bili so se naučili, in tako bil bi ves čas zgubljen, ves trud zastonj. S pridnim ponovljanjem pa se pridobljene znanosti še le živo vtisnejo v spomin, in postanejo jim prava lastnina. Nedeljska šola je tedaj ponovljavnica, ki vtrjuje vže pridobljeno in — to je prva velika korist, ki učencem dohaja iz nje. Pa še več kot ponovljati je treba v nedeljski šoli. Slehrn učenik namreč vé, da marsikaj še tudi naj pridnišim učencem v vsakdanji šoli temno ostane, to gré torej učniku pojasnovati in pojasnjeno potem na djansko življenje, na vsakdanje potrebe obračati, ker bi sicer vednosti vse, še tako pridno ponovljene vendar zopet le malo koristile. Koliko djanskih resnic vže iz kršanskega nauka ostane majhnim nerazumljivih, in o koliko rečeh se ne sme ne v vsakdanji šoli, ne v cerkvi govoriti, kar pa učenec pozneje vendar le vediti mora! V vsem tem podučé se pa lahko v nedeljski šoli, jim kazaje izgledé iz vsakdanjega življenja, kteri pa tudi bolj segajo v mlade srca, kakor le gole besede. Nič manj pojasnujejo in obračajo se v ponovljavnici tudi druge vednosti na vsakdanje potrebe, kakor: branje, pisanje in številjenje. Gledé na branje prebirajo se koristne bukve, podučljivi časopisi, ki pospešujejo vsestransko dušno in telesno življenje, da se učenci vže tū popolnoma prepričajo koristi, ki po vednosti branja človeku pri-teka. Ravno tako v oziru pisanja in številjenja vadijo se tū otroci vsakoršnje v življenju potrebne liste in račune narejati, da je po

vsem tem nedeljska šola ne samo ponovljavnica, ampak tudi pojasnilnica in djanska šola. Nedeljski učenci se vadijo, bi nekako rekel, orodje v vsakdanji šoli pridobljeno brusiti in ga prav v življenju rabiti; in glejte, vže to je dovelj, ko bi nič družega ne bilo, kar nedeljsko šolo priljubuje in kar razumnega urno prepriča, da je res potrebna in ne peto kolo pri vozu. — Toda ponovljavnica ima še vse kaj več storiti! Glejte, otroci Vaši hočejo jesti, pa hotli bodo tudi prihodnjič živež imeti nič manj kot Vi zdaj, to jim je vže prirojeno ter se ne dá nikakor odpraviti. Bog pa, dasiravno neskončno dobrotljiv, ne bo jim vsipal naravnost iz nebes, kakor se tudi Vam do zdaj kaj tacega zgodilo še ni; na zemljo postavil jih je in iz nje morali si bodo pridobljevati vsakdanje hrane in potrebne obleke. Al zemlja, kakor veste, jim zopet ne bo metala sama iz sebe, da bi je nič ne oskrbovali, temuč ona hoče, da bodo posebno marali za njo. Zemlja enaka je prav nježni gospej, s katero moraš prav prav pazljivo ravnati, da milosti njene ne zgubiš; in — v mestih otroci vadijo se tudi takega lepega vedenja ali pri olikanih družinah ali pa iz v ta namen spisanih bukev. Ravno tako imamo za gospo zemljo v glavnem mestu, v Ljubljani, neko družbo imenovano „kmetijska družba“, tudi imamo kmetijske bukve, in še celó kmetijske časopise, kateri nas vsi učé z gospo zemljo prav modro ravnati, to je prav obdelovati jo, če hočemo, da nam donašala bode, kar od nje zahtevamo. To slavno društvo, bukve in časopisi v ta namen spisani nas učé, kako s travniki ravnati, za tečno krmo skrbeti, kako drevje žlahtniti in živino lepo rediti; nas učé, drobnih bučelic ne zanemarjati, vinograde obdelovati in sviloprejke rediti in — glejte, vse to spada tudi v nedeljsko šolo, ter je in mora biti sedanji čas poglavitni nauk, ako hočete sebi in otrokom telesno blagostanje zboljšati. Kako da je živo potrebno, da se otroci Vaši v kmetijstvu urijo, pomislite le, kako bilo je nekdanj in kako je zdaj! Slavni naš rojak, Vam gotovo vsaj po imenu znani g. doktor J. Bleiweis, je v velikem zboru prej omenjenega kmetijskega društva 1861. l. rekel, da prostora naše dežele kranjske, kateri 1,732.000 oralov in 425 □ sežnjevi meri, nismo v stanu po svoji volji raztegniti. Kar imamo, to je in ostane ravno tako. Toda prostor ta, pravi dalje g. doktor, ki je 1807. l. 416,189 prebivavcev imel in jih mórebiti lahko preživil, mora zdaj 451.941 ljudi, tedaj 35.752 več, kakor pred 53. l. rediti. S temi besedami, ktere nekako sosebnopavsko dolino zadevajo, resno opominja učeni mož kmetovavca, ne le vsaki do zdaj ne še obdelovani kosec zemlje v prid obrniti,

temuč kliče na vso moč, kmetijstva se pridnejše poprijeti in vže mladino marljivo vaditi v tem. — Pred dvajsetimi leti ni bilo krompirjeve bolezni, slehrna še tako borna kočica imela ga je na kupe, da je ostajal; a zdaj ni več tako, treba je tedaj, dokler nam dobrotljivi Bog te bolezni ne odvrne, bolj se poprijeti, sadjoreje, sviloreje, vinoreje, in nauk v tem, glejte, deli zopet nedeljska šola. — Dalje do 1857. l. se je z vožnjo na veliki cesti mnogo mnogo prislužilo; da ti je zemlja le še nekoliko donesla, bil si brez vse skrbi; ali tudi to se je predrugačilo. Vožnje so nehale, poljedelstva, kar si ga umel, bil si se odvadil, novci pridobljeni so potekli in zdaj pritiskajo reve in nadloge, da ne veš, kaj in kako. Tisti čas, bilo je tedaj tako, a zdaj je drugače, in ravno te drugačine okolišine tirjajo od tebe, kmetovavec, da se vseskozi prestvariš sam, pa tudi otrokom svojim potrebnega poduka ne odteguješ. Ker so vsakdanje potrebe vedno večji, Bog pa nam le po zemlji, na katero nas je postavil, daje, s čemur jih upokojiti zamoremo, zemlja nam pa le deli zopet po meri, kakor jo obdelujemo, je toraj treba, da skoraj pričnete učiti se, zemljo bolj obdelovati, in, da posebno ta nauk naklonite otrokom svojim s pridnim pošiljanjem v nedeljsko šolo. Ako tedaj prevdarite svoj revni stan. in če potem pomislite pripomoček, s katerim si ga zboljšati lahko morete, kdo bi se še predrznil nedeljsko šolo nepotrebno imenovati? Al da bo poduk v kmetijstvu res zdaten, da bo ponovljavnica naša resnično djanska šola, ni dovelj le take bukve in časopise imeti in jih brati, ki v kmetijstvo segajo, treba je naši šoli tudi vrta, kakoršnjega vže slehrna skrbna srenja za šolo ima, da se učenci tudi djansko vadijo, kar jim bukve posnemati velé.

Obrnem se toraj pri tej priložnosti k Vam, dragi starši, v imenu ljubljencev Vaših, katerim gotovo enkrat srečnim biti želite, obrnem se tudi k Vam, srenjskim možem, ki Vam je nad srenjo čuti in za njeno blagostanje skrbeti dolžnost, ter poprosim, pri-skrbeti šoli takega vrta, da se bodo otroci djansko vadili že v prvi dobi, česar gotovo potrebovali bodo v prihodnjem življenju. Ako bo šola taki vrt v last dobila, mladina pa k nauku pridno hodila in ga tudi Vi tej v izgled poslušati se ne sramovali, povem Vam, spolnili boste s tim svojo dolžnost ter otrokom vže v njihovi spomladi preskrbeli naj boljo doto, ki jim jo starši le dati zamorejo.

Iz vsega tega je jasno, da nedeljska šola ne uči več — le ročnega branja, pisanja in številjenja, temuč da vodi vse te vednosti na djansko življenje, na vsakdanje potrebe; še več, da uri mla-

dino tudi zemljo vsestransko prav obdelovati, iz ktere si morala bode vsakdanjega živeža pridobljavati. Nedeljska šola ni tedaj od več, ampak je živo potrebna naredba, ni peto kolo, ampak kot os pri vozu, brez ktere koles še rabiti ne moreš. Podpirajte tedaj starši in srenjski možje na vse strani to djansko šolo! Vi pa, otroci, spoznajte svoj zlati čas in to, kar Vam bo nekdan v prid, ter vedite, da resničen je pregovor: „Kakor si kdo postelje, tako bo ležal“.

Kako sem novega učitelja v šolo vpeljal.

Is pisma nekega častitega gospoda fajmoštra.

Otroci so bili v šoli zbrani; pripeljem učenika v šolo; ta se vstopi na desno, na obeh straneh pa stojé srenjski možje; vstopim se k mizi in nagovorim pričujoče s temi le besedami:

Otroci! Bog je svojega Sina Jezusa Kristusa na svet poslal; Sin božji je hodil od kraja do kraja in ljudi podučeval, posebno pa je rad k sebi vabil nedolžne otroke, jih učil in blagoslovljal. Kakor veste, se je Sin božji vernil k svojemu Očetu v nebesa; preden pa je svet zapustil, je postavil namesto sebe druge učenike. Rekel je svojim apostolom: „Kakor je Oče mene poslal, tako pošiljam tudi jaz vas; pojdite po vsem svetu, in učite vse narode“. Po Jezusovem povelji so šli njegovi poslanci po vsem svetu in učili stare in mlade; apostoli pa so postavili namesto sebe zopet druge, da bi ljudi podučevali. In glejte, tako sem tudi jaz pri vas ko namestnik Kristusov, da vas učim in vam kažem pot do prave sreče. Toda jaz imam po svojem stanu opravila, ktere ne smem odkladati, in tako ne morem tolikokrat k vam priti in vas učiti, kakor si želim in vošim, in kakor je vam potrebno. Da bi torej vi ne ostajali brez potrebnega nauka, pošiljajo se vam poleg mene še drugi svetni učeniki, in glejte! ravno danes sem vam s soseskinimi možmi semkaj pripeljal novega učenika, ktereга tukaj vidite. Moj namestnik, moja desna roka je on pri vas, vbogajte ga radi. — Otroci! prijatli ste bili poprejšnemu gospodu učeniku, radi ste jih imeli, upam da bote novemu gospodu tudi skazovali tako prijaznost. Ljubite jih, vbogajte radi in z veseljem, kakor vbogate svoje starše ali mene. Ljubite očeta in mater in to je prav, sej oni vam veliko veliko dobrega storé, vam dajo hrano in obleko in vsega, česar potrebujete, — ali

če prav premislite, so dobrote, ktere vam skazujejo dobri učeni-
niki, večje od dobrot, ktere prejmljete od svojih staršev. Bog
jih pokliče iz tega sveta, in ne morejo vam več dobrot deliti;
hiše, ktere vam zapusté, more ogenj pokončati, polje toča po-
biti, travnike moča ali suša v nič deti; denarje vam more hu-
doben človek vzeti ali vas zanje ogoljufati — in kaj vam potem
ostane?! Lepih naukov pa, kterih se v šoli naučíte, vam ne
more pokončati ne ogenj, ne voda, tudi ne vzeti hudoben člo-
vek. Če bote pridno v šoli hodili, tukaj radi vbogali in zvesto
se učili, postali bote pošteni in pametni ljudje, in za takošne
ljudi je povsod obilo kruha.

Častiti gospod učitelj, — dragi prijatelj! glejte otročiče,
kako prijazno v vas gledajo, kako pričakujejo slišati iz vaših
ust lepih naukov in koristnih vednost; njih serca so pripravljene
sprejeti seme dobrih naukov; — vpričo srenjskih predstojnikov
izročujem vam svojo mlado čedo; bodite tedaj v šoli moj na-
mestnik, moja desna roka. Izročujem vam mlado, nadepolno
čedico; bodite ji učenik z besedo in z lepim zgledom; bodite
ji skerbni oče in zvest prijatelj. Soseska pričakuje od teh o-
trok umnih in modrih gospodarjev, pridnih in skerbnih gospo-
dinj, država zvestih podložnih, katoliška cerkev pa dobrih in
gorečih kristijanov. Prosim in opominjam vas, skerbite, da za-
dostujete soseski, državi in materi katoliški cerkvi. Učíte z
besedo, učíte še bolj z lepim keršanskim življenjem, in da bo
vaš nauk in zgled kaj sadu obrodil, priporočujte sebe in svoje
šolarje pogosto Bogu v goreči molitvi. Sami dobro veste, da
kmet, akoravno zemljo dobro zorje in zrahljá in zdravo seme
vseje, vendar le malo pridela, če Bog o pravem času solnca
in dežja ne pošilja. — Ravno tako je pri podučevanji. — Vem,
da ste se z otožnim srcem ločili od svoje prejšnje šole, s tež-
kim srcem k nam prišli in tukaj delo prevzeli, sej zvest dela-
vec se ne loti lahkomišljeno nobenega dela. Milo se vam stori,
ko ne vidite tukaj svojih prejšnjih ljubljenih prijatlov in lju-
beznjivih otrok; zdi se vam, kakor da bi bili med ptujci, pa
prijatelj moj, nikar se ne vstrašite, in serce naj vam nikar ne
vpada. Tudi tukaj bijejo vam naproti ljubijoče serca, tudi tu-
kaj vidite otročiče, ktere je naš Izveličar s svojo drago kervjo
odrešil in odkupil; vedite, da so tudi ti otroci, otroci nebeš-
kega Očeta, tedaj vaši bratci in sestrice.

Spoštovani možje in sosedje! prepričani ste, da smo da-

nes novemu gospodu učeniku veliko veliko izročili, — izročili naj dražje blago, mladost svojo, prihodnjo srečo ali nesrečo v soseski. Od vas pričakuje novi učitelj, da pridno pošiljate svoje otroke v šolo, da otroke lepo za šolo nagovarjate in spoštljivo učenika v misel jemljete in otroke po svoji moči in vednosti za šolo pripravljate. Težaven stan je učiteljski, toliko bolj, ker so prihodki pičli, stanovanje revno in slabo. Prosim vas torej vse skupaj, pomagajte gospodu učeniku povsod, da svoje težavno delo v čast božjo in izveličanje svoje duše lažje opravlja.

Tako sem tedaj novemu učeniku vpričo soseskinih mož šolo izročil. Zagotavljam Vas, da se je marsiktero oko pri teh besedah solzilo; tudi meni se je hotla solzica v oči prikraستي.

Vse naše delo in prizadevanje naj pa kraljestvo božje na zemlji razširjuje. Z Bogom! *)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

xxxvi.

T. L. 1849. se je oglašil Metelko v 3. listu s spisom: **Sloven** ali **Slovan**, pa ne **Slavjan** ali **Slavijan**:

U. „Kdo more po pameti misliti, de bi bili naši predniki ime svojiga naroda iz besede slava olikovali ali izpeljevali? Veliko bolj jim je bilo mar za mir ko za slavo, kar nam njih zgodovina pové, in tudi že beseda bran očitno spričuje. Beseda vojska poméni pri njih kardelo vojšakov, in vojsko so imenovali bran; in ta beseda nam razločno pokaže, de se niso vojskovali za slavo, ampak so se le branili. Smešno je terditi, de bi bil ta tako mirin in pameten narod v besedi svojiga imena, ko še v vojskovanji ne, na slavo mislil. Lahko si je pa misliti, de so le po besedi kakor druge tudi svoj narod imenovali: Latince so imenovali Vlahe, to pomeni pri njih, kar pri nas blebetavce, vlahvovati je pri njih blebetati, — Tevtone pa Nemce, to je mutce, nem pomeni mutastiga; kdor pa je njih jezik govoril, jim je bil Sloven

*) Pričujoči govor nam kaže, kaj da je in kakošen da ima biti keršanski učitelj. — Tudi v marsikterem drugem oziru se nam ta govor in takošno vpeljevanje novega učenika zelo podučljivo in zanimivo dozdeva. — Razlaga naj si ga pa sleherni, bodi si ali prednik ali podložni, po svoje. Vredn.

ali Slovan, to je z besedo, njim znano, obdarovan; slovo pomeni besedo, govor.

Pa tudi konec besede „Slavjan“ je napčen: kadar se beseda z v končá in si jan natakne, se mora vselej l predstaviti, ki ga tukaj ni, postavim: Lancovljan i. t. d. Lahko si je tudi misliti, de je Nemeč po svoji šegi imé Slovan v „Slawe“, „Slawen“ prekoval.

Kogar je pa Rusovski pravopis v napčno pisanje tega imena zapeljal, se bo te napčnosti lahko prepričal, če le v Rusovsko slovnico pogleda, kjer je pravi izrek Rusovskega 'ja ali a povédan.

Tudi primki Souvan, ki jih je več v naši deželi, nam kažejo pravo imé našiga naroda, in u so še zmirej ohranili, de nam očitno pokažejo, od kod je to imé; pa še očitniši bi to pokazali, ko bi u pred o devali: Suovan, Slovan. Častiti gospodje Souvani mi ne bote zamerili, de vas tukaj očitno v misel vzamem!

(Metelko).

T. „Zamerite ali ne zamerite, bi djal sedanji čitavničar, sej tako ves slovenski, pa še slovensko-nemški svet vé, da smo Souvanovi!“ —

Tisto leto še so prinesle Novice l. 45 spis, kateri se po naslovu glasi: Še nekaj zastran imena „Slovan“ ali „Slavjan“ — skorej bi djal — poprejšnjemu v odgovor:

U. „Ker so se nekteri gosp. jezikoslovci v pravdi: ali ima imé „Slovan“ ali „Slavjan“ veljati, tudi na „starožitnosti“ gosp. Šafarika opirali, ne bo napčno opomniti: „kar v ti reči slavni J. Kollár (v knjigi „Sláwa Bohyně a původ gmena Slawůw“ i. t. d.) svojimu prijatlu Šafariku ravno v odgovor na „starožitnosti“ piše, si prizadevaje dokazati, de je korenina iména našiga naroda boginja „Slava“, katero so naši očaki še v svoji prvi domačii — v Azii — za boginjo ognja ali svitlobe častili, in po njenim možu Agni (oginji) jo tudi Agniji (to je: ognjenka) imenovali.

Misli in dokazi gosp. Kollárja pa v kratkim to le obsežejo: V starim svétu se je en narod od družiga skoraj le po svojih bogovih, ali po njih častenju razločil. Narod in bogoznanje (véra) sta se v tistih davnih časih sploh takó popolnoma zedinila in scelila, de se je obema vkup le eno samo imé dajalo. Tako so Brami, Bramani, Birmani po bogu

Brahma; Budhisti po bogu Budha; Atenčanje po boginji Atene i. t. d. imé dobili.

Ker je slavjanski narod v Azii, in tudi v Evropi od vsih strani take narode za sosede imel, ki so se po bogovih imenovali, ne more razumu in zgodovini nič bolj priležniga in primerjeniga biti, kakor de pri enakih okolišinah, vzrokih in šegah tudi na enakost začetja imena slavjanskiga naroda mislimo, de tedaj za resnico terdimo, de — kakor Bramani od častenja boga Brahma, Tevtonci (Nemci) od boga Tevta, Skandinavci od boga Skanda, — so tudi Slavjani od častenja boginje Slave svoje imé dobili.

Slava pa je (kakor gosp. Kollár na drobno razloži) po besedi in pomenu ravno Svaha ali Svava, namreč nekdanja staroindiška boginja luči ali ognja, in pomeni po svoji korenni tudi jasnost, svetlobo, bleskoto, — v daljim razumu pa, še čast, mogočnost, veličanstvo, — kar se je še dosihmal v naših besedah: slava, slavni i. t. d. ohranilo.

Po tem takim imé „Slavjani“ pomeni po svojim izvirku práv za práv: častitelje luči ali ognja (Licht- und Feuer- verehrer); — kar sicer dan današnji, odkar je slavjanskimu narodu luč sv. evangelja zasvetila, več ne veljá, pa vender toliko dokaže, da sinovi Slave že od nekdej niso temôte čislali!⁴ (Ravinski.)

T. Da bi je le tudi sedaj v svetih in svetlih rečeh nikjer in nikdar nikoli ne čislali!

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

4. Gorkota.

Vse reči so ali merzle, gorke, ali vroče. Vse to se pri rečeh zaznamnja z besedo gorkota. Gorkota se zbuja ali izvira po mnogih virih. Če se dve reči eno z drugo dergnete ali tolčete, se sogrejete. Nekdaj so ljudje netili ogenj le s tem, da so suh les ob drugega dergnili, ter v lesu spijočo gorkoto budili. Pri mnogih prikazkih, posebno pri gorenji, se zbuja gorkota in vročina. Zemlja ima že sama v sebi gorkoto, ktera se na verhu ne pozna toliko, kakor v globočini. Naj bolj

pa po verhu zemlje gorkoto zbuja solnce, ktero nam zraven svitlobe daje tudi gorkoto. Ako se na ognjisču voda zeló sogreje, se vzdigne in kipi; ako pa se še v pravem času od ognja odmakne, zopet vpade; tedaj se vidi, da je gorkota vodo povekšala ali razgnala. Zelezna krogla, ki gre v kako cev, ne gre več skozi, če se močno razgreje. Gorkota tedaj reči razganja. Kdor tega ne vé, se mu večkrat pripetí kaka škoda. Ako vliješ vročega mleka v merzel kozarec, kozarec počí, ker se znotranja stran v njem hitreje razgreje, kakor drugi deli. Tudi zrak se po gorkoti razganja ali na vse kraje širi, in to naredí, da lahko gorkoto merimo, to je, da na tanko vemo, koliko je je. Dene se živo srebro v steklenasto okroglo posodico, ktera ima votlo cevko. Bolj ko je taka steklenica na gorkem, bolj se živo srebro v cevki širi zato, ker ga gorkota razganja; če je pa ta steklenica bolj na merzlem, tudi živo srebro v cevki bolj vpada ali se stiska. Prostor na taki cevki med piko živega srebra pri topečem snegu, in pa med piko pri vreli vodi so učeni razdelili v 80 delov ali stopnjic, ki jih tudi grade imenujejo, in taki steklenici pravijo gorkomer ali thermometer; imenuje se tudi Romirjev gorkomer zato, ker ga je slavni francoski naravoslovec Romir (Reaumur) v leti 1730 prvi naredil. Zdrav odrasčen človek ima 31 gorkomerovih stopnjic gorkote; 14 stopnjic je prava mera gorkote v stanicah. Če se pa hoče zvediti, koliko je gorkote zunaj na prostem zraku, se gorkomer ne sme djati na solnce, temuč v senco.

Gorkota pa reči ne razganja samo, temuč jih tudi spreminja, kar se vidi, postavim, kedar voda zmerzne, kedar se led in sneg ali kaj drugega topí, pri kuhi i. t. d. Večidel vse terde reči postanejo v vročini mehke in tekoče. Topivna vročina pa je pri mnogih rečeh tudi zeló različna; postavim: žveplo se topí pri 87, svinec pri 267, srebro pri 800, zlato pri 1000, železo pri 1280 stopnjicah gorkote. Gorkota ali vročina pa spreminja reči tudi celó v zrak, to je, reči izpuhté, se izparijo, izkadé, posušé, izdišé i. t. d.

Gorkota ali vročina naredí tudi, da reči goré. Nobena reč pa ne gorí, če se popred dobro ne sogreje, in če nima zraka. V vseh zrakovih delih, to je, v vseh gazih, v kterih se ne more dihati, se tudi ne dá luč vžgati in ne naj manjši ogenj zakuriti in še celó ne iskrica vkresati. Če se zraku zaprè pot do ognja, ogenj gotovo vgasne. Iz tega se vidi, da ognja ne

gasi samo voda, ampak tudi druge reči, ki zrak zapirajo. Ogenj gasiti ni tedaj nič drugega, kakor zraku braniti, da ne gre do gorečih reči. Kedar kaka reč nepopolno gori, se kadí, ker v dimu so mali vogeljni deli, ki ne goré. Dela pa, ki v ognju ne zgoré, so pepel.

Skušnja uči, da vsaka sogreta reč počasi zopet omerzne, in da se gorkota hitro razširja okoli in okoli na vse strani in v vse reči, in da se tedaj ne more sbrani ali zapreti, da bi ne zginila. Mnoge reči veliko hitreje jemljejo v sé gorkoto in jo tudi zopet hitreje zgublajo ali drugim rečem naprej dajejo, tako postavim, vse rude. Zelezna peč se hitro sogreje, pa se tudi kmali ohladi, to je, gorkoto naprej daje ali zgublja. Vse živalske in rastlinske reči pa gorkoto bolj počasi v sé jemljejo in jo tudi bolj počasi od sebe dajejo. Perje, živinska dlaka, volna, slama, les, žagovna i. t. d. ne pusté gorkote hitro od sebe. Navadno se govori, da obleka greje, pa to ni res, — obleka le brani, da gorkota tako hitro ne uide. Reči, ki gorkoto hitro sprejemajo, in jo tudi hitro od sebe dajejo, rabimo tam, kjer hočemo gorkoto širiti, — reči pa, ki gorkoto počasi v sé jemljejo in jo tudi počasi zgublajo, rabimo takrat, če jo hočemo zadrževati, to je, kedar se hočemo greti ali varovati, da nam ni mraz.

Šolska letina.

17. preteč. mesca je bilo šolsko spraševanje na Brezovici in na Dobrovi pri Ljubljani. Na Brezovici je bilo v zapisniku zaznamovanih vsakdanjih učencev in učenk 216, nedeljskih pa 155, vkup 371. Učenci so pokazali, da šolske nauke dobro razumejo; posebno jim je bilo »spisje« ročno. — Na Dobrovi je bilo vsakdanjih učencev in učenk 155, kateri so večidel prav redno v šolo hodili in se veliko naučili, ter so kazali, da so tudi v sadjoreji zurjeni. V obeh šolah se je podučevalo tudi v petji. — V Cerkljah na Gorenškem je bilo šolsko spraševanje 21. preteč. m. Učencev in učenk v vsakdanji in nedeljski šoli je bilo vseh skupaj 501. Šolski zapisnik je kazal, da so otroci le redkoma iz šole ostajali, tedaj prav pridno v šolo hodili. Sad tega obiskovanja se je vidil prav lepo in spodbudno pri očitnem spraševanju. Opustivši drugo, omenim le lepo-glasnega in vbranega petja. Poslušavcev kmečkega stanú se je sošló toliko, da jih še nisem nikjer toliko vidil, dasiravno sem bil že pri marsikterem spraševanju. To kaže, da se je šola že med ljudstvom vkoreninila in da Cerkljanom šola ni rastljina iz ptujega kraja prinešena, temuč rastljika, ki v domači zemlji veselo in čvrsto raste, pa da ji tudi vertnarji pridno prilivajo. Dan letošnjega šolskega spraševanja bo ostal otro-

kom cerkljanske fare gotovo dolgo v spominu, kajti šola je gledala danes v prvič svojo lepo in zalo zastavo, in gospod fajmošter so v kratkem pa pomenljivem govoru razložili, kaj pomeni zastava in so mladosti sv. Alojzija v zgled stavili. Zastava je iz bele svile, in ima na eni strani podobo sv. Alojzija, šolskega patrona, na drugi strani podobo angelja varha. Te podobi je prav lepo izmalal neki učenec dunajske akademije, cerkljanski farman. Kakor sem slišal, je to storil za: Bog »plati«. Ali ni tako djanje mladega človeka vse hvale vredno? Tudi drugi stroški so se dobili iz prostovoljnih doneskov. — Ravno ta dan je bilo očitno spraševanje v Zalogu, podružnici cerkljanske fare. Vseh učencev in učenk skupaj je bilo 72. Otroci so posebno v keršanskem nauku dobro odgovarjali. Bog daj, da bi to znanje pri mladosti tudi obilo sadu obrodilo! — Ipavska glavna šola je tudi letos izdala letno sporočilo, v katerem je spreten sostavek: »Besedica staršem in srenjskim možem«, kateri naj bi prinesel veliko sadu! Iz šolskih naznanil se vidi, da so v tej šoli zraven g. ravnatelja in enega g. duhovnega pomočnika podučevali 4 g. g. učitelji in sicer poleg navadnih naukov še tudi v sadjoreji, sviloreji, vinoreji, v čelarstvu in gospodinjstvu po knjigi »Blaže in Nežica«. Število vse šolske mladine je 489. — Natisnjeni imenik: »Pridnost dečkov in deklic slovenske farne šole v Šmartnem pri Litii« kaže, da je imela ta šola 321 učencev in učenk, ktere je zraven g. dekana in enega g. duhovnega pomočnika samo učitelj g. Fr. S. Adamič podučeval 42 ur na teden. — »Razredba šolske mladosti v Križah poleg Teržiča«, naznanja 180 učencev in učenk, kateri so se večidel pridno učili. Imena učencev in učenk pa so nekako nepravilno pisane.

Novice.

Iz Černomlja. (Odkritoserčne misli o sedanjih glavnih in srednjih šolah.) Poglavitni namen in posebna naloga glavnih šol je prvič, da se v njih mladost bolj na tanko in djansko zurja v potrebnih naukih za življenje, kakor v malih šolah, — drugič pa, da iz glavnih šol bolj zurjeni učenci morejo prestopiti v srednje šole. Različne pa so težave, ki so združene pri podučevanju v glavnih šolah. V nekaterih krajih v naši domovini so za 4 razrede še vedno le trije učitelji, kateri podučujejo po več ur na dan v različnih razredih, in imajo opraviti s samimi pastirji in učenci, ki jih starši bolj k delu, kakor pa k učenju priganjajo. — To je gotovo, če ne zaderžek, vendar velika težava v glavni šoli. Nekatere glavne šole pa imajo učence, ki je šola njih edino opravilo in skerb, imajo vse, česar jim je treba za spešno napredovanje v učenji — še celó pomočne učitelje, ki jih v šoli ali domá še posebej podučujejo; da imajo take glavne šole manj težav in več napredka, se lahko razumé. V drugih nekaterih glavnih šolah pa je zopet še starokopitna navada, da se učenci po nenaravni poti in s silo ponemčujejo, ter jim še celó prepovedujejo po domače govoriti; vendar pa se v takih glavnih šolah učenci manj naučé nemškega jezika, kakor tam, kjer se ga učé pametno na podlagi maternega. Iz takih šol prirastejo sami bahači, ki hočejo z nekoliko nem-

sčine vse prevladati. Pri naših Kočevarjih je to drugače, ker je nemški jezik učencem materni jezik, v katerem podučujejo. V naših slovensko-nemških glavnih šolah pa je to vse drugače in bolj težavno, in bode tudi tako ostalo, dokler se ne bode po srednjih šolah saj v naj potrebnějšíh in navadnejših naukih podučevalo v domačem, maternem jeziku, kar bi se bilo po enakopravnosti že davno moglo zgoditi. Kedar se bo mladost v srednjih šolah tujih jezikov učila na podlagi materne jezika — po edini naravni poti —, takrat bo glavnim šolam mogoče popolno zadostovati — pa ne le samo tuji jezik sitoma v glavo vbijati. Sila ni mila. — Temu in enakemu vkljub pa so naše šolske knjige tako vravnane, da se nemsčina in slovensčina še precej vzajemno pospešuje, ako učitelj le vé, kako prav ravnati. Kedar bodo tudi srednje šole imele take knjige (kakor ravnopravnost tudi zahteva), bodejo tudi učenci iz glavnih šol v nje prišedši bolje in veselše napredovali. *) (Dobre misleče bravce našega „Tovarša“ zavarnem na 34. št. „Allgemeine deutsche Lehrerzeitung“: „Ueber Naturgemässheit im fremdsprachlichen Unterricht“.) Upamo da bode novo ministerstvo tudi uresničevalo šolske postavbe o ravnopravnosti slovenskega jezika. — Da je naš jezik sposoben za vsaki nauk, da imamo že veliko dobrih knjig in tudi mož za taki posel, da se mora v zgornjih šolah marsikaj zboljšati in po glavnih po tem ravnati, — to dobromisleče podam slavnim šolskim veljakom v blagodušen predvarek. Bog pomozil!

L. Knific.

Iz verhníškega šolskega okraja. — Pišemo že 1865. leto, pa vendar je še mnogo staršev, ki za šole nikakor ne marajo; ki svoje otroke — upanje bolje prihodnosti — raji z živino na pašo, kakor pa v šolo pošiljajo, in menijo, da je šola le učiteljeva sitnost. — Težko je verjeti, pa vendar je — žalibog — resnica! — Pri nas v g fari je 194 za šolo vgodnih otrok, zmed katerih jih po leti komaj kakih 50 hodi v šolo, in še ti hodijo zelo neredno. Storili smo sicer, kar velewa postava, da smo naznanili zanikerne učence; ali, kaj pomaga! — starši teh otrok se hudujejo na g. fajmoštra in učitelja, in so celó sklenili, učitelja, prej ko je mogoče, od tod odpraviti. — Slišal sem, da nekteri pravijo: „Pojdimo in srušimo šolo, da ne bo ta pre šolmošter zmiraj naše otroke v šolo silil; saj smo vendar le mi gospodarji svojih otrok!“ Drugi pravijo: „Gospod vradnik nam je rekel, da ondi — gosposka — ne silijo ravno tako terdo otrok v šolo, kakor jih silita g. fajmošter in sitni šolmošter. Ta dva sta prava sitneža; saj gosposka z nami derži“. — Čeravno so taki nemarni starši za vse potrebno in koristno nevedni, zgovarjati se pa vendar le prav dobro znajo, in če ni drugače, si pa z lažjó pomagajo; tako jo zvijejo, da je nazadnje vsega kriv le sam učitelj, ki si nakopuje dalje več zopernosti. — Še veliko bi lahko povedal, pa žalostni so taki glasi za našega „Tovarša“ v 19. stoletji. — Bog daj že skorej kaj boljših časov ubogim učiteljem in šolam!

L. Bo—č.

*) Učeni jezikoslovec, preč. o. Ladislav g. Horvat v Novomestu, spisuju slovensko-latinsko slovnico. Dobro došla!

Morska zvezda.

(Ave maris stella.)

Besede Jan. Tomanove, dek. Napev Ant. Heidrihov.

Moderato.

f Mor - ska zvez - da, bod' če - še - na, *p* Ma - ti

Si - na bož - je - ga! *f* Ti spo - će - ta, ti ro-

je - na *ff* Si brez gre-hov ma de - za; *mf* Bod' če-

še - na, hi - ša zla - ta, Ver - ni - kom ne - beš - ke

vra - ta! Bod' če - še - na, hi - ša zla - ta, Ver - ni

ritardando.

kom ne - beš - ke vra - ta!

Angelovo pozdravljenje,
Tvoje slave zlati vir,
Nam prineslo je rešenje,
Spravo z Bogom, sladki mir;
In da mir se nam ohrani,
Stoj, Marija, ti na strani!

Grešniku vezi odkleni,
Reši slepega temě,
Kar je hudega, preženi,
Sprosi nam, kar dobro je;
Vterdi v pravi nas pokori,
Vse pohlevne, čiste stori!

Ti si druga mati Eva,
Bolj od prve tavžentkrat,
Naj povsod se razodeva,
Da si res ti naša Mat',
Da ti Sin, kar prosiš koli,
Vselej milostno dovoli!

O ne pusti, da zgrešili
Pot bi k Jezusu v nebó;
Daj nam, da se vsi sklenili
V večni slavi bodemo,
Čast in hvalo svet' Trojici
Peli v večni veselici!

Razpis učitejske službe.

V fari Brezovici, v srenji Materii, v okraji Kastelnovo v Istri je izpraznjena učiteljska služba v mali šoli (Trivialschullehrerstelle) s 300 gold. letne plače, s prostim stanovanjem, s 6. sežnj. derv in s prostovoljno biro in s 30 gold. za organistovo službo. Prošnje naj se ravnajo do podpisanega srenjskega predstojništva kot zavetnika brezoviške šole do 15. sept. t. l.

Srenjsko predstojništvo **Materia** 1. avg. 1865.

Ličan s. r., srenjski predstojnik.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.

Ličan, 31. avg. 1865. A. Praprotnik